5) subsidiyani natijaga bog‘lash, quyosh energiyasidan foydalanish, servis markazlari tarmog‘ini yaratish va ekologik monitoringni yo‘lga qo‘yish samarani oshiradi.

Kelgusida tadqiqotni hududlar kesimida dala kuzatuvlari va iqtisodiy-matematik baholash bilan boyitish maqsadga muvofiqdir.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son qarori. 2019–2030-yillar davrida yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida.
2. Republic of Uzbekistan. Updated Nationally Determined Contribution under the Paris Agreement. UNFCCC, 2021.
3. Toshpo‘latov S. O‘zbekistonda suvni tejash alohida tashabbusdan keng tizimga aylandi. UzA, 2026-yil 8-avgust. URL: https://uza.uz
4. Water resources management and irrigation sector development program adopted. Gov.uz, 2025-yil 13-avgust. URL: https://gov.uz/en/news/view/77473

# YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH: O‘ZBEKISTON ENERGETIKASI MISOLIDA YUTUQLAR VA CHEKLOVLAR

**Xudoyarov Rashid To‘ychiyevich**
*O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali “Iqtisodiyot va turizm” kafedrasi katta o‘qituvchisi*

**Annotatsiya.** Tezisda yashil iqtisodiyot tushunchasi O‘zbekistonning 2025-yildagi elektr energetikasi ko‘rsatkichlari asosida ko‘rib chiqilgan. Tiklanuvchi manbalarning ulushi, quvvat o‘sishi va atrof-muhitga ta’siri rasmiy axborotlar bo‘yicha keltirilgan, shuningdek tarmoq, saqlash tizimlari, moliyalashtirish va hududiy jihatdan yuzaga kelayotgan cheklovlar tahlil qilingan. Jizzax viloyati uchun amaliy xulosalar berilgan.

**Kalit so‘zlar:** yashil iqtisodiyot, tiklanuvchi energiya, quyosh va shamol energetikasi, energiya o‘tishi, karbonsizlantirish, barqaror rivojlanish.

## Kirish

Yashil iqtisodiyot iqtisodiy o‘sishni resurslarning kamayishi va ifloslanishning ko‘payishidan ajratishni maqsad qiladi. BMTning Atrof-muhit bo‘yicha dasturi uni inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni oshiradigan, shu bilan birga ekologik xavf va tanqislikni kamaytiradigan iqtisodiyot sifatida ta’riflaydi [1]. Bu yondashuvda ekologiya iqtisodiy rivojlanishga to‘siq emas, aksincha, yangi investitsiya, ish o‘rni va texnologik yangilanish manbai hisoblanadi.

O‘zbekiston uchun masala alohida dolzarb. Mamlakat elektr energiyasining katta qismini hamon tabiiy gazda ishlaydigan issiqlik elektr stansiyalarida ishlab chiqaradi, aholi soni esa o‘sib, iqtisodiyotning energiyaga talabi ortib bormoqda. Shu sababli yashil iqtisodiyotga o‘tishning birinchi va eng ko‘zga ko‘rinadigan yo‘nalishi energetika bo‘lib qoldi. Mazkur tezisning maqsadi — 2025-yil natijalariga tayanib, bu yo‘nalishdagi yutuqlarni baholash va ularni cheklayotgan omillarni aniqlash.

Huquqiy asos sifatida 2019-yil oktyabrdagi Prezident qarori bilan tasdiqlangan 2019–2030-yillarga mo‘ljallangan yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi tilga olinadi [2]. Uning aniq ko‘rsatkichlari muallif tomonidan rasmiy matndan qayta tekshirilmagan, shu sababli quyida faqat 2025-yil natijalari haqidagi rasmiy axborotlarga tayaniladi.

## Usul va ma’lumotlar

Tahlil ikkilamchi ma’lumotlarga asoslangan. 2025-yildagi ishlab chiqarish, o‘rnatilgan quvvat va tejalgan resurslar bo‘yicha raqamlar Energetika vazirligi axboroti hamda unga tayangan ommaviy nashrlardan olingan [3; 4; 5]. Bu manbalar matbuot axborotlari bo‘lgani uchun ularda hisoblash uslubi va aniq o‘lchov bazasi to‘liq ko‘rsatilmagan; mustaqil statistik tekshiruv o‘tkazilmagan. Kuzatuv ko‘lami bitta yilni qamragani sababli dinamik xulosalar chiqarilmaydi.

## Nazariy yondashuv va baholash ko‘rsatkichlari

Yashil iqtisodiyotning o‘sishini baholashda odatda to‘rt guruh ko‘rsatkichdan foydalaniladi: energiya va resurs samaradorligi (yalpi ichki mahsulot birligiga sarflanadigan energiya va suv), past uglerodli ishlab chiqarish ulushi, ekologik xarajatlarni kamaytirish (havo ifloslanishi, chiqindi) va bandlik hamda investitsiya (yashil ish o‘rinlari, soha investitsiyalari). Bu guruhlar bir-birini to‘ldiradi: masalan, yashil energiya ulushining ortishi o‘z-o‘zidan resurs samaradorligining oshganini bildirmaydi, agar umumiy iste’mol tezroq o‘sayotgan bo‘lsa.

Shu sababli mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlarni alohida ko‘rish zarur. O‘zbekistonda 2025-yilda yangi quvvatlarning kiritilishi mutlaq o‘sishni ko‘rsatadi, ammo yashil ulushning haqiqiy o‘zgarishini baholash uchun bir necha yillik izchil qatorlar kerak bo‘ladi. Bitta yillik axborot ushbu tezisda faqat joriy holatni tavsiflash uchun xizmat qiladi va tendensiya haqida xulosa chiqarishga asos bermaydi.

## Asosiy natijalar

Rasmiy axborotga ko‘ra, 2025-yilda mamlakatda taxminan 86,7 mlrd kVt·soat elektr energiyasi ishlab chiqarildi. Shundan qariyb 16,8 mlrd kVt·soati yashil manbalarga, ya’ni gidroenergetika bilan birga quyosh va shamol qurilmalariga to‘g‘ri keladi. Bu umumiy ishlab chiqarishning taxminan 19–20 foizini tashkil qiladi. Quyosh va shamol stansiyalarining o‘zi 10,5 mlrd kVt·soat bergan [3; 4]. Bundan quyosh va shamol hissasi 12 foiz atrofida ekani kelib chiqadi (10,5/86,7, muallif hisobi).

Quvvat bo‘yicha o‘zgarish yanada sezilarli. Yil davomida 4647 MW yangi quvvat foydalanishga topshirildi, tizimning umumiy o‘rnatilgan quvvati esa 25 797 MW ga yetdi [3; 5]. Axborotlarda yashil energetikaning ishga tushishi tufayli taxminan 3,2 mlrd kub metr tabiiy gaz tejalgani va atmosferaga 4,7 mln tonna ifloslantiruvchi moddalar chiqarilishining oldi olingani aytiladi [3; 5]. Bu raqamlar hisob-kitob natijasi bo‘lib, ularni baholash uslubi ochiq e’lon qilinmagan, shu bois ehtiyotkorlik bilan talqin qilinadi.

**1-jadval.**

**O‘zbekiston energetikasining yashil yo‘nalishdagi ko‘rsatkichlari**

| Ko‘rsatkich (2025-yil) | Qiymat |
|---|---|
| Elektr energiyasi ishlab chiqarish | 86,7 mlrd kVt·soat |

| | |
|---|---|
| Yashil manbalar (gidro bilan) | 16,8 mlrd kVt·soat (≈19–20%) |
| Quyosh va shamol | 10,5 mlrd kVt·soat (≈12%) |
| Yangi ishga tushgan quvvat | 4647 MW |
| Tizimning o‘rnatilgan quvvati | 25 797 MW |
| Tejalgan tabiiy gaz | ≈3,2 mlrd m³ |
| Oldi olingan chiqindi | ≈4,7 mln tonna |

*Manba: [3; 4; 5] asosida; yig‘indi va ulushlar muallif hisobi.*

Ulushlar bo‘yicha manbalar bir xil gapirmaydi. Bir axborotda yashil energiyaning energiya balansidagi ulushi 2025-yilda 30 foiz deb berilgan [5], boshqa manbada esa yashil ishlab chiqarish elektr energiyasi hajmining taxminan beshdan bir qismi deb ko‘rsatilgan [4]. Bu qarama-qarshilik bo‘lmasligi mumkin, chunki ikkala ko‘rsatkichning bazasi turlicha (balans va ishlab chiqarish). Shunga qaramay, ular bir-biriga to‘g‘ridan to‘g‘ri qo‘shilmaydi yoki solishtirilmaydi, va tezisda 19–20 foizlik raqam elektr ishlab chiqarish uchun asosiy deb qabul qilindi. Rasmiy maqsad sifatida 2030-yilgacha energiya balansida yashil manbalar ulushini 54 foizga yetkazish haqida axborot berilgan [5]; uning bazasi ham muallif tomonidan alohida tekshirilishi lozim.

## Cheklovlar va xavflar

Birinchidan, quyosh va shamol stansiyalari ishlab chiqarishni kun va fasl bo‘yicha o‘zgaruvchan qiladi. Quvvat qancha tez o‘ssa, tarmoqning moslashuvchanligiga talab shuncha oshadi: energiya saqlash tizimlari, manevrli stansiyalar va uzatish liniyalari kerak bo‘ladi. Faqat quvvatni (MW) oshirish bilan yashil ulush barqaror o‘smaydi, chunki o‘rnatilgan quvvat bilan haqiqiy ishlab chiqarish orasidagi nisbat (yuklanish koeffitsienti) ham muhim.

Ikkinchidan, moliyalashtirish masalasi. Energetika sohasiga xorijiy investitsiyalar, jumladan xususiy investorlar bilan imzolangan xarid shartnomalari katta rol o‘ynamoqda; axborotlarda soha uchun taxminan 11 mlrd AQSH dollari miqdorida investitsiya jalb etilgani qayd etilgan [3]. Biroq uzoq muddatli narx kafolatlari byudjet va tarif tizimiga yuk bo‘lishi mumkin. Tariflar iste’molchi uchun hamyonbop bo‘lib qolishi va shu bilan birga loyihalarning foydaliligini ta’minlashi kerak.

Uchinchidan, yashil iqtisodiyot faqat energetikadan iborat emas. Suvdan foydalanish samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash, yashil qurilish, qishloq xo‘jaligida resurs tejovchi texnologiyalar va transport — bularning barchasida ko‘rsatkichlar, energetikadagi kabi, aniq tizimli kuzatuv va ochiq statistikani talab qiladi. Hozircha bunday sohalar bo‘yicha taqqoslanadigan ochiq ko‘rsatkichlar elektr energetikasidagiga nisbatan kam.

To‘rtinchidan, kichik quyosh qurilmalari. Axborotlarda uy xo‘jaliklari va tadbirkorlarning tomlariga o‘rnatilgan quyosh panellarining umumiy quvvati taxminan 2 GW ga yaqinligi aytiladi [5]. Bu markazlashmagan ishlab chiqarishning ahamiyatini ko‘rsatadi, lekin tarmoqqa ulanish qoidalari va hisob tizimini yangilashni talab qiladi.

Beshinchidan, kadrlar va bilim masalasi. Yangi texnologiyalarni o‘rnatish, ulardan foydalanish va xizmat ko‘rsatish malakali mutaxassislarni talab qiladi. Hududiy oliy ta’lim muassasalari, jumladan Jizzax filiali, iqtisodiyot, turizm va muhandislik yo‘nalishlarida yashil iqtisodiyot bo‘yicha o‘quv modullarini joriy etib, mahalliy ehtiyojga mos kadrlar tayyorlashda ishtirok etishi mumkin. Bu taklif amaldagi o‘quv rejalari tahlili asosida emas, umumiy mulohaza sifatida berilgan.

## Siyosat bo‘yicha takliflar

Tahlil asosida muallif quyidagi takliflarni ilgari suradi. Birinchi, yashil ko‘rsatkichlarni yagona uslub bo‘yicha e’lon qilish: ulush ham elektr ishlab chiqarish, ham energiya balansi bo‘yicha, gidroenergetikani qo‘shib va qo‘shmay alohida berilishi lozim. Ikkinchi, quvvat ko‘rsatkichi bilan birga haqiqiy ishlab chiqarish va yuklanish koeffitsientini muntazam e’lon qilish. Uchinchi, energiya saqlash va tarmoq moslashuvchanligiga investitsiyani quvvat qurilishi bilan bir vaqtda rejalashtirish. To‘rtinchi, hududlar kesimida yashil statistikani shakllantirish, shunda viloyat siyosati aniq ma’lumotga tayanadi.

## Jizzax viloyati uchun xulosalar

Jizzax viloyati quyosh nurlanishi yuqori bo‘lgan markaziy-janubiy mintaqada joylashgan va bu quyosh energetikasi uchun qulay sharoit yaratadi, ammo bu holat viloyat bo‘yicha o‘lchangan ma’lumot bilan tasdiqlanmagan. Viloyat misolida yashil iqtisodiyotni quyidagi uch yo‘nalishda rivojlantirish maqsadga muvofiq: (1) turizm infratuzilmasida (mehmonxona, dam olish zonalari) energiya tejovchi va quyosh qurilmalarini joriy etish; (2) sug‘orma dehqonchilikda suvni tejovchi texnologiyalarni kengaytirish; (3) viloyat darajasida yashil ko‘rsatkichlar (o‘rnatilgan quyosh quvvati, tejalgan suv va energiya) bo‘yicha yillik kuzatuvni yo‘lga qo‘yish. Viloyat bo‘yicha aniq raqamlar bu tezis doirasida tekshirilmagan va keyingi tadqiqot mavzusi bo‘lib qoladi.

## Xulosa

2025-yil ma’lumotlari O‘zbekistonda energetika orqali yashil iqtisodiyotga o‘tish haqiqatan ham tezlashganini ko‘rsatadi: yangi quvvatlar kiritildi, gaz tejaldi, yashil manbalarning ulushi elektr ishlab chiqarishda taxminan beshdan bir qismga yetdi. Shu bilan birga, ulush ko‘rsatkichlari turlicha bazada berilgani, uslub ochiq emasligi va tarmoq hamda moliyaviy cheklovlar mavjudligi sababli natijalarni ehtiyotkorlik bilan baholash lozim.

## Adabiyotlar


1. UNEP. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. Nairobi, 2011.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son qarori (2019–2030-yillarda yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi).
3. O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi. 2025-yil natijalari haqida axborot. https://gov.uz/oz/minenergy/news/view/208275
4. Spot.uz. Elektr energiyasi ishlab chiqarish, 2026-yil 3-yanvar. https://spot.uz/oz/2026/01/03/electricity-generation/
5. Anhor.uz. 2025: O‘zbekiston energetikasi. https://anhor.uz/uzl/ekologiya/2025-ozbekiston-energetikasi

6. Xudoyarov R., Abdiakimova O. ELEKTRON TIJORAT TAMOYILLARI VA EKEKTRON BIZNES ASOSLARI //Effective scientific journals. – 2025. – T. 1. – №. 7. – C. 13-16.
7. Xudoyarov R. YASHIL IQTISODIYOTGA ASOSLANGAN QURILISH LOYIHALARINING MAKROIQTISODIY TA'SIRI //Scientific practical conference. – 2025. – T. 1. – №. 1. – C. 507-511.
8. Khudoyarov R., Kamolov D., Azamatov B. Economic growth, business circulation and economic development //Science technology&Digital finance. – 2024. – T. 2. – №. 2. – C. 21-24.

## O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH: HUQUQIY ASOSLARI, MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

**Saloxitdinov Sherzod Farxodovich**
*O‘zMU Jizzax filiali dotsenti sherzod.saloxitdinov@mail.ru*
**Mamaquziyeva Lola Alisher qizi**
*334-25 iqtisodiyot guruhi talabasi alisherasatullayev8@gmail.com*

**Annotatsiya.** *Tezisda yashil iqtisodiyotning mohiyati va uning barqaror rivojlanishni ta’minlashdagi o‘rni yoritilgan, O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning normativ-huquqiy asoslari hamda 2025-yil yakunlari bo‘yicha qayta tiklanuvchi energetika ko‘rsatkichlari tahlil qilingan. Jarayonga to‘sqinlik qilayotgan asosiy muammolar tizimlashtirilib, ularni bartaraf etishga qaratilgan takliflar asoslangan.*

**Kalit so‘zlar:** *yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, huquqiy asoslar, qayta tiklanuvchi energiya, resurs samaradorligi, aylanma iqtisodiyot, iqlim o‘zgarishi, milliy belgilangan hissa (NDC).*

Iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi, atrof-muhitning ifloslanishi va energiya xavfsizligi muammolari resurslarni ekstensiv sarflashga asoslangan an’anaviy o‘sish modelining cheklanganligini ko‘rsatmoqda. Bunday model qisqa muddatda yuqori o‘sish sur'atlarini ta’minlasa-da, uzoq muddatda ekologik va ijtimoiy xarajatlarni oshiradi hamda kelajak avlodlarning ehtiyojlarini qondirish imkoniyatini cheklaydi. Shu bois yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish tamoyilini amaliyotga joriy etishning asosiy mexanizmi sifatida qaralmoqda.

Tadqiqotning maqsadi – O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning huquqiy asoslarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish yo‘nalishlarini asoslashdan iborat. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, qiyosiy tahlil, statistik ma’lumotlarni taqqoslash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

“Yashil iqtisodiyot” tushunchasi ilmiy muomalaga 1989-yilda D. Pirs, A. Markandya va E. Barbierning “Blueprint for a Green Economy” asari orqali kiritilgan [1]. BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP) uni inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni oshiradigan, ayni paytda ekologik xavflar va resurs tanqisligini sezilarli darajada kamaytiradigan iqtisodiyot sifatida ta’riflaydi [2]. Yashil